

Ärende: VN/8051/2019

Statsrådets principbeslut: den finländska demokratipolitiken för 2020-talet (utkast)

Lausunnonantajan lausunto

Ert utlåtande om demokratipolitiska riktlinjer och åtgärdsförslag (åtgärdsförslagen presenteras nedan efter tema, mer detaljerade förslag finns i dokumentet)

FDUV är en riksomfattande intresseorganisation som arbetar för svenskspråkiga personer med intellektuell eller liknande funktionsnedsättning och deras närstående. Förbundet representeras av tio lokalföreningar samt riksföreningen för personer med intellektuell funktionsnedsättning Steg för Steg. FDUV har ca 2850 medlemmar, men betjänar närmare 5000 personer runt om i Svenskfinland.

FDUV arbetar för mänskliga rättigheter och framför allt för att personer med intellektuell funktionsnedsättning och deras anhöriga får sin röst hörd och är delaktiga i samhället. FN:s funktionshinderkonvention för personer med funktionsnedsättning är en viktig utgångspunkt i vårt arbete.

Allmänna kommentarer:

1) FDUV understöder en gemensam demokratipolitik som främjar de politiska och medborgerliga rättigheterna i Finland. En gemensam demokratipolitik förutsätter långsiktiga åtgärder samt samarbete mellan olika förvaltningsområden och civilsamhället.

2) FN-konventionen för personer med funktionsnedsättning (CRPD) bör uppmärksammas i principbeslutet.

I inledningen på s.7 nämns att internationella konventioner ställer krav på Finland när det gäller demokrati och hörande av medborgarna. Flera internationella konventioner nämns, men inte FN:s funktionshinderkonvention. Finland ratificerade konventionen 2016 och den är därmed gällande lag

i Finland. Konventionen befäster fulla och lika mänskliga rättigheter och grundläggande friheter för personer med funktionsnedsättning. De ska få dessa rättigheter och friheter tillgodosedda fullt ut utan diskriminering. Därför är det viktigt att principbeslutet svarar på de förpliktelser som FN:s funktionshinderkonvention ställer på Finland.

3) Principbeslutet bör stödja de medborgerliga och politiska rättigheterna för personer med funktionsnedsättning.

WHO uppskattar att omkring 15 % av världens befolkning har en funktionsnedsättning. Fastän personer med funktionsnedsättning är en betydande minoritet i samhället har de ofta svårt att få sin röst hörd. I principbeslutets riktlinjer specificeras åtgärder särskilt för unga och invandrare. Även personer i en sårbar situation nämns på flera ställen. Personer i en sårbar situation definieras i en fotnot på s.26 som barn, äldre, minoriteter, personer med funktionsnedsättning, sjuka, marginaliserade personer, personer utanför arbete och studier, fångar och, brottsoffer etc. Det här är frågan om en väldigt heterogen grupp med olika behov. Även behoven bland personer med funktionsnedsättning kan vara varierande. För att principbeslutets åtgärder ska vara genomslagskraftiga och resultatrika skulle det vara viktigt att riktlinjerna tydligare specificerar vilka personer som är i en sårbar situation och vidare även definiera deras behov av demokratifrämjande åtgärder. Dessutom kunde principbeslutet ta fasta vid de utmaningar som personer som hör till en dubbelminoritet möter i samhället.

Till exempel personer med intellektuell funktionsnedsättning är ofta beroende av hjälp och stöd av andra personer livet ut. De kan behöva mer tid att förstå, lära sig nya saker och uttrycka sina tankar och känslor. Vad de kan lära sig beror på vilket stöd de får och vilken grad av funktionsnedsättning de har. Med tanke på medborgerliga fri- och rättigheter är det för personer med intellektuell funktionsnedsättning bland annat viktigt att de får anpassad information och utbildning samt att det finns fungerande strukturer som ger hjälp och stöd i olika livssituationer.

4) Finlands svenskspråkiga minoritet kunde uppmärksammas.

FDUV arbetar för att alla ska bemötas med förståelse och respekt, också på sitt eget modersmål svenska. Principbeslutet kunde även uppmärksamma den nationella svenskspråkiga minoriteten. Enligt Språkbarometern 2020 upplever en större andel av de finskspråkiga jämfört med de svenskspråkiga att deras påverkningsmöjligheter i språkfrågor är goda. Överlag upplevs möjligheterna att påverka språkfrågor som dåliga.

Riktlinje 1: Valsystemet är funktionellt, säkert och pålitligt. Alla har lika möjligheter och tillräcklig kapacitet att utöva sin rätt till deltagande

Temat för åtgärdsförslag för att förbättra den representativa demokratins funktion

- **Reform av valsystemet**
- **Stärkande av säkerheten i valen**
- **Flexibla röstningsmöjligheter och införandet av ett elektroniskt rösträttsregister i stor skala**
- **Främjande av valdeltagandet och en mångfaldig kandidatuppställning**

I riktlinje 1.4 om främjande av valdeltagande nämns att valdeltagande bland invandrare och personer i en sårbar situation ska främjas. FDUV vill särskilt poängtera att valdeltagande bland personer med funktionsnedsättning är lägre än hos den övriga befolkningen, vilket skulle vara viktigt att uppmärksamma i principbeslutet. Sveriges statistikmyndighet genomförde 2019 en valdeltagarundersökning gällande de allmänna valen 2018. Enligt undersökningen var valdeltagandet bland personer med funktionsnedsättning sex procentenheter lägre än hos den övriga befolkningen. Valdeltagandet skilde sig även mellan olika funktionshindergrupper (Källa: <https://www.scb.se/hitta-statistik/statistik-efter-amne/demokrati/allmanna-val/allmanna-val-valdeltagandeundersokningen/pong/statistiknyhet/allmanna-val-valdeltagandeundersokningen-2018/>).

Københavns Universitet och Institut for Menneskerettigheder genomförde en valdeltagarundersökning bland annat för det danska folketingsvalet 2019. I undersökningen konstaterades att valdeltagandet för personer med intellektuell funktionsnedsättning var betydligt mycket lägre än hos den övriga befolkningen (<https://menneskeret.dk/nyheder/borgere-handicap-stemmer-mindre>). Även i Finland kunde det vara ändamålsenligt att sammanställa forskning kring röstningsbeteende hos personer med intellektuell funktionsnedsättning för att kunna åtgärda möjliga hinder för politiskt deltagande.

För att åtgärderna i riktlinje 1 ska vara möjliga att förverkliga i praktiken är det viktigt att identifiera de barriärer som hämmar möjligheterna till demokratiskt deltagande i samhället. För många med funktionsnedsättning är det viktigt med tillgängliga lösningar när det gäller förhandsröstning och röstning på valdagen. Tillgänglighet borde därför beaktas i principbeslutet.

I riktlinje 1.4 nämns även ”Resurssaja suunnataan viestintään ja entistä selkeämpään tietoon vaaleista”. Riktlinjen kunde kompletteras ytterligare med omnämnande av information på lätt språk på båda nationalspråken. Vi vill vidare poängtera att klarspråk och lätt språk inte är samma sak. Lätt språk riktar sig till människor som har svårt att läsa och/eller förstå allmänspråk. Klarspråk däremot avser oftast myndighetstexter som är skrivna på enkelt och begripligt språk och riktar sig till hela befolkningen. Lätt språk är enklare än klarspråk och riktar sig till personer som har svårt att läsa eller förstå.

Särskilt för personer med intellektuell funktionsnedsättning är det viktigt med tillgång till information om Finlands val och sina rättigheter på lätt språk. Till målgruppen för lätt språk hör även personer med inlärningssvårigheter, demens eller afasi, dyslektiker, ovana läsare och läsare med ett annat modersmål, till exempel invandrare som håller på och lär sig språket. Uppskattningsvis 11–14

procent av Finlands befolkning (650 000–750 000 personer) är i behov av lätt språk för att kunna tillgodogöra sig information (Selkokielen tarvearvio, Selkokeskus 2019).

För personer med intellektuell funktionsnedsättning spelar särskilt individuella stödinsatser och närkretsen en stor roll med tanke på demokratisk delaktighet. Även anhöriga och personal behöver information om hur de kan stöda personens självbestämmande.

FDUV håller med VANEs utlåtande om att resurser borde öronmärkas för att partierna i högre grad inkluderar personer med funktionsnedsättning i sitt politiska arbete.

Riktlinje 2: I Finland finns mångsidiga möjligheter till delaktighet och allt fler utövar sina politiska och medborgerliga rättigheter

Temat för åtgärdsförslag för att förbättra den representativa demokratis funktion

- ***Främjande av jämlikt deltagande och göra det till en starkare del av beslutsfattande och beredning.***
- ***Utveckling och utvärdering av delaktighetssystem i kommuner och välfärdsområden.***
- ***Granskning av initiativinstrument samt omfattande användning av olika metoder för deltagande och påverkan. Utveckling av digital delaktighet och nätdemokratitjänster.***
- ***Utvärdering och mätning av deltagandeåtgärder samt utveckling av jämlikt deltagande.***

För att olika delaktighetssystem ska fungera i praktiken behöver det reserveras tillräckligt med resurser för deras arbete. Vi vill även poängtera att delaktighetssystemen behöver fungera på de båda nationalspråken.

Vi behöver stärka de lokala delaktighetssystemen genom att säkerställa att de har tillräckligt med resurser och information om sina uppdrag. Till exempel varierar verksamhetsförutsättningarna för kommunernas funktionshinderråd stort mellan kommunerna.

Även de nya välfärdsområdenas nationalspråksnämnder kunde nämnas i principbeslutet. Nämnderna ska övervaka att de språkliga rättigheterna uppfylls för minoriteten och ska bland annat utreda, bedöma och fastställa behovet av tjänster som tillhandahålls på minoritetsspråket. Dessa behöver tillräckligt med resurser för att utföra sitt uppdrag.

Riktlinje 3: Demokrati-, människorätts- och mediefostran samt kontinuerligt lärande stödjer förverkligandet av rätten till deltagande

Teman för åtgärdsförslagen till stöd för demokrati, människorätts- och mediefostran

- *Ingripande i särskiljningen av ungas utbildningsbanor i ett tidigt skede. Säkerställande av kunskapsunderlag och färdigheter som stödjer delaktighet.*
- *Förbättrad tillgång till aktuellt utbildnings- och studiematerial (om demokrati- och människorättsfrågor). Utredning av inrättandet av ett nationellt kompetenscentrum för demokrati- och människorättsfostran samt introduktionen av nationella aktuella resultat för pilotprojekt.*
- *Långsiktig utveckling av grund- och fortbildning för lärare inom demokrati- och människorättsfrågor.*
- *Stärkande av medborgarfärdigheter samt öppen debatt för att identifiera och bekämpa desinformation (inkl. digital- och medieutbildning).*
- *Stärkande av den roll som nätverket av allmänna bibliotek och museer har när det gäller att stärka det sociala deltagandet och mediekompetensen.*
- *Stärkande av kunskapen om demokrati, mänskliga rättigheter och medieläsfärdighet och en utökning av dess tyngdpunkt i integrationsutbildning samt i flerspråkig samhällsorientering.*
- *Säkerställande av tillräckliga resurser för medborgarsamhällets aktörer för att tillhandahålla utbildning inom demokrati, mänskliga rättigheter och medieläsfärdighet.*

Det är viktigt att utbildningsmaterialen även produceras på lätt språk och att de når själva målgruppen för lätt språk, men även anhöriga och personal. Det råder stor brist på anpassade läromedel på svenska i Finland, vilket betydligt försvårar genomförande av denna typ av demokratiutbildning. Denna typ av läromedel kan heller inte köpas in från andra nordiska länder, eftersom de specifikt berör den finska rättsstaten och det finska samhällets uppbyggnad. Tillräckliga resurser bör reserveras för att producera denna typ av utbildningsmaterial och läromedel. Det är även viktigt att involvera personer med funktionsnedsättning i utbildningsverksamheten och ge dem möjlighet att dela med sig till andra om sina erfarenheter, till exempel genom erfarenhetsexperter.

Riktlinje 4: Öppen, transparent och interaktiv förvaltning stärker tilliten. Beslutsfattandet är informationsbaserat

Teman för åtgärdsförslag för att främja förvaltningens öppenhet och transparens

- *Utveckling av den offentliga förvaltningens kommunikation i frågor som rör samhällsfunktionen.*
- *Färdigställande av reformen av offentlighetslagen. Införandet av öppenhetsregistret, uppföljning samt utvärdering av bedömningen av utvecklingsbehoven.*

- ***Förbättrande av lagstiftningsprocessens öppenhet och delaktighet samt utveckling av tjänstemännens kompetens.***

Det är viktigt att lagstiftningsprocesser är öppna, tillgängliga och transparenta. Enligt FN:s funktionshinderkonvention ska personer med funktionsnedsättning involveras i beslutsfattande processer angående frågor som berör dem, genom de organisationer som företräder dem. FDUV vill vidare betona vikten av att central lagstiftning och styrdokument även översätts till svenska så att de svenskspråkiga intresseorganisationerna har lika möjligheter som de finskspråkiga att ge utlåtanden.

Riktlinje 5: Den samhällseliga debattkulturen är konstruktiv, pluralistisk och icke-diskriminerande och gör det möjligt för olika befolkningsgrupper att delta

Teman för åtgärdsförslag för att förbättra debattkulturen

- ***Identifiering av dialog och samarbete (mellan partierna) som en nyckelfaktor i en konstruktiv debattkultur i samhället.***
- ***Främjande av goda relationer mellan olika befolkningsgrupper genom dialoger.***
- ***Valet av rätt instrument för deltagande för att minska särskiljningen för deltagande.***
- ***Fortsatta myndighetsåtgärder och kompetensutveckling för att kunna ingripa i hatretorik och trakasserier.***
- ***Förebyggande av hatretorik och ökad medvetenhet om mötet mellan hatretorik och trakasserier samt gränserna för yttrandefriheten.***

-

Riktlinje 6: Ett aktivt och livskraftigt medborgarsamhälle är en central del av en fungerande demokrati

Teman för åtgärdsförslag för att stödja medborgarsamhällets verksamhetsförutsättningar och deltagande

- ***Identifiering av betydelsen av ett autonomt och livskraftigt medborgarsamhälle samt främjande av sektorsövergripande samarbete baserat på partnerskap.***
- ***Långsiktig utvärdering och uppföljning av förändringar i medborgarsamhället och deras påverkan.***
- ***Medborgarverksamhetens medvetenhet om finansierings- och kapitalanskaffning och stöd för kompetens samt utveckling av kapitalanskaffningsinnovationer.***
- ***Stöd för ungdomars frivilligarbete med hjälp av skolor och läroinrättningar.***
- ***Främjande av forskning av medborgarsamhället och bättre tillämpning av forskningsdata. Stärkande av kompetens och kunskap gällande medborgarsamhället hos tjänstepersoner.***
- ***Stärkande av kulturinstitutionernas roll och verksamhet i integrationen och den sociala gemenskapen samt framlyftande av kulturen som en central del av stadsutvecklingen.***

FDUV instämmer i VANE:s utlåtande om att det måste reserveras tillräckligt med resurser för assistenter, handledare och personal för att personer med funktionsnedsättning ska ha möjlighet att delta i förenings- och kulturlivet.

Riktlinje 7: Finland stödjer utvecklingen av demokratin internationellt

Teman i åtgärdsförslagen för att stödja den internationella demokratiutvecklingen

- ***Utökad kontakt med aktörer på nationell nivå och utveckling av Finlands internationella demokratiarbete som helhet. Tillämpning av den finländska kompetensen inom demokrati, mänskliga rättigheter och rättsstaten vid internationellt samarbete.***
- ***Stärkande av det politiska deltagandet för grupper som är underrepresenterade i politiken genom att stödja partier och parlament internationellt. Utveckling av olika sätt för att stödja förverkligandet av olika aktörers rätt till deltagande samt mediefrihet.***
- ***Utveckling av statsrådets forskningsverksamhet samt uppföljning av det internationella demokratiarbetets inverkan och utvecklingsbehov.***
- ***Finlands aktiva arbete inom initiativet Europeiska Unionens Team Europe Democracy och mellanstatliga demokratiorganisationer. Finlands stöd till International Institute for Democracy and Electoral Assistance, International IDEA.***

-

Mutanen-Hemgård Lisbeth
FDUV

Westerlund Vanessa
FDUV